

VYPRÁVĚNÍ O TOM, JAK SE BRATŘÍ
GAMBACORTIOVÉ V PISE SPIKLI
PROTI CÍSAŘI KARLOVI A JAK PAOLA,
DCERA BARTOLOMEOVA, Z LÁSKY
K ČESKÉMU PÁNU VILÉMOVI
VANECKÉMU Z JEMNIČKY JEJICH
ÚMYSLY VČAS VYZRADILA

PAOLA

Když náš král jel ke své římské korunovaci, zastavil se třetího týdne měsíce ledna roku 1355 v slavném městě Pise, které leží nedaleko ústí řeky Arna a slaví se příjemnou pohodou a nebem věčně modrým. Město je zbudováno z bělostného mramoru, který byl jednak vylámán z blízkých hor Pisanských, jednak zůstal tu v podobě sloupů z pohanských dob. V tomto městě, obklopeném zahradami a hradbami, které prolamuje šest bran a nad které se vypínají dvě tvrze, vyčkal král příchod českého vojska, s nímž přibyla jeho mladistvá manželka Anna. V průvodu králově byli arcibiskupové, biskupové, kanovníci, knížata a hrabata říšská, baroni a rytíři, maršálkové a purkrabí, hofmistři a komoří, lid

zbrojný a kancléřovi písaři, celkem pět tisíc osob jízdných a mnoho jiných, neozbrojených.

Král dlel v Pise až do konce měsíce března, kdy se hnul k další císařské jízdě přes Sienu do Říma.

V družině králově byl tenkrát mladý a statečný pan Vilém Vanecký z Jemničky, kdysi žák vysokého učení padovanského, který dokonale hovořil jazykem toskánským a byl osobně znám s mnohými zdejšími rody. Pan Vilém se setkal ve svých žákovských dobách s dívkou z rodiny Gambacortiovy. Uviděl ji poprvé jako děčko v městě Lucce, kde Paola dlela se svým otcem Bartolomeem na návštěvě u své tety.

Radost Paolina z příchodu Vilémova byla tak veliká, že neodolala a políbila pana Viléma před samým vchodem do domu Bartolomeova v okamžiku, kdy Vilém vstupoval, aby vzdal čest Bartolomeovi, bratru Francesca Gambacortioho, hlavy rodu. Brzy se o této události hovořilo. Ačkoli Pisa se nikterak neslavila životem mnišským, a právě proto si malíři i sochaři s úmysly mravokárnými pro svá díla vybírali v oné době látky, jež ukazovaly lidem marnost bohatství a rozkoší, přece nebylo vídáno, aby dívka ze znamenitého rodu před služebníky a vrátnými, před strážemi a komorníky políbila cizince a pověsila se mu na šiji. Ale dívce bylo šestnáct let. Proto se mnohé prominulo.

Od toho dne chodíval pan Vilém denně do domu Bartolomeova a procházel se v zahradách paláce s Paolou, kterou začali považovat za nevěstu cizincovu. Několik dní před královým odjezdem do Říma požádal pan Vilém o Paolinu ruku. Byla mu přislíbena a svatba se měla konat hned po korunovaci. Pan Vilém měl podle přání králova zůstat poté nějakou dobu v Pise, aby

jménem císařovým a z pověření pana kancléře Jana ze Středy urovnal sporné věci mezi městy toskánskými a císařem.

Se svým korouhevním vojskem, jehož nejvznešenější osobností byl pan arcibiskup Arnošt z Pardubic, dojel král před Velikonocemi k branám Říma. Paola slyšela v Pise o křesťansky pokorné korunovaci císařově a o nadějích, které vkládají milovníci vlašské země v nového panovníka. Ale její myšlenky nebyly u císaře a jeho slávy, nýbrž u pana Viléma Vaneckého, který se měl vrátit jako její ženich.

Paola byla plavovlasá a odlišovala se tím od celého svého rodu. Nebyla podobna ani Andreovi Gambacortimu, svému dědu, ani Franceskovi, svému strýci, ani druhému strýci Lottovi, a nejméně svému otci, Bartolomeovi. Všichni byli muži orlích nosů, tváří tučných, úst potměšilých, vlasů černých a postav spíš nízkých nežli vysokých. Snad svou krásu zdědila po prabábě, která pocházela z Konstantinopole, odkud si ji přivezl Giambattista Gambacorti, kapitán pisanského loďstva, jež ovládlo té doby Korsiku a vyjíždělo do bojů až na břehy Helespontu. Snad po ní měla Paola i svůj otevřený pohled a široký úsměv v modrých očích, které si celých pět let pan Vilém pamatoval a za nimiž se nyní vrátil jako rytíř v císařské družině.

Paola se s Vilémem nadlouho nerozloučila. Vědělo se všeobecně, že se císař od korunovace brzy vrátí do Sieny a Pisy. Nevědělo se však, že se celá korunovační jízda obejde bez krve a že císař bude vlašskými městy kráčet pokojnou cestou usmiřovatele. Tak se mu toto dílo dařilo, že rozpustil vojsko, přikázav každému, aby se vrátil do své krajiny a aby s ním zůstali jen ti, kteří

jsou k císařskému dvoru zapsáni a od něho berou žold. Císař vstoupil opět do Pisy jen s tisícem a dvěma sty jezdci.

Dvacátého prvního května měla se konat Vilémova svatba v pisanské katedrále, která je známa svou šikmou zvonicí. Její zvonková hra se tak zalíbila rytířům z Čech, že pod ní celé hodiny vystávali, rokujíce, proč věž nespadne a proč jsou zvony na ní tak líbezně sladěny.

Pan Vilém byl přijat v domě Bartolomeově s vlídnou tváří, ale hned prvního dne mu řekla matka Paolina, důstojná a – podivuhodné – nemluvná Maria, že je třeba svatbu o několik neděl odložit. Důvodem odkladu byl nehotový svatební šperk, který hlava rodiny, Francesco, objednal v samých Benátkách.

Pan Vilém byl nespokojen. Ale ještě nespokojenější byl, když Bartolomeo začal žehrat na císaře, vyprávěje, že císař chce Luccu, která náležela Pisanským, prodat Florencii. Císař, kterému radí špatní lidé, hodlá prý také jiné hrady prodat a oloupit tak Pisu o její statky.

Pan Vilém, kterého kancléř Jan ze Středy zasvětil vzhledem k jeho budoucímu úřadu do mnohých tajností, odporoval těmto řečem, rka, že císař a král není kupčíkem, jenž by něco prodával. Ale Bartolomeo jen pomrkával svými černými řasami a kroutil hlavou.

Toho dne byl někdejší signore města Luccy, stoupelec rodu Raspanti, soupeřícího s rodem Gambacorti, zavražděn ve chvíli, kdy chtěl vyvolat bouři proti Karlovi. A když Karel dal jeho hrad Agostu ztéci a obsadit, začalo zjevné reptání proti císaři, jehož se svorně zúčastnili Raspantiovci i jejich protivníci Gambacortiové. Císař prohlášoval, že nechtěl nikdy město Luccu

vydat Florentským, ale marně. Pisanský lid se hromadil pod okny císařova příbytku na radnici a hlasitě spílal jeho družině.

Příštího večera vstoupila Paola v masce a v průvodu jediné staré ženy do příbytku Vilémova na oné straně řeky Arna. Její příchod, nezvyklý a neočekávaný, vzbouřil mysl Vilémovu. Paola padla Vilémovi do náručí a štkajíc prozradila, že se chystá strašné vraždění a dnešní noci bude zapálena radnice, aby zahynuli císař i jeho manželka. Když se Vilém ptal, od koho tyto zprávy má, pravila, že hlavou spiknutí je její strýc Francesco a že jeho pomocníky jsou její otec Bartolomeo a druhý strýc Lotto. Že zrazuje svou rodinu z lásky k němu, k Vilémovi, a že ví, že je to její konec.

Vilém chtěl Paolu ponechat u sebe a nepouštět ji do rodného domu. Paola se však bránila a hrozila Vilémovi, že se na místě zavraždí dýkou, přinutí-li ji, aby zradu na rodině dovršila ještě útekem z domova. I propustil ji Vilém a běžel přes most na největší z desíti náměstí města Pisy, kde stála radnice. Dal se poznat strážím a prosadil vstup k císaři. Císař se svou chotí spali. Dal je vzbudit, a když jim oznamoval, co se děje, byl přerušen velikým křikem pod okny, který zoufale ohlašoval, že radnice hoří.

Císař a císařovna nahodili na sebe nejnutnější šatstvo a vyběhli nepoznání na náměstí, ozářené požárem a přeplněné zástupy lidu, který přihlížel a křičel, ale nehasil. Císařský pár vstoupil do domu člověka, který o zradě nic nevěděl a ve chvíli požáru dopékal chleby pro příští jitro. Pekař byl šťasten, že se k němu uchýlili tak vzácní hosté, a dal císařovně lože své ženy, aby se do jitra vyspala.

Císař však v průvodu pana Viléma a ostatních rytířů, kteří se zachránili z hořící radnice, vyšel na náměstí a naslouchal hlasům v zástupu. I uslyšel, že nešlechtný císař sám zapálil radnici, kde jsou uloženy zbraně, aby je vydal ohni a tím zbavil Pisu každé síly. Zničil tam kusy těžké i střelbu, aby se město, až je Florentští přepadnou, nemělo čím bránit. Tak mluvili lidé Gambacortiho i Raspantiovcí, nemajíce této zločinné noci proti sobě nenávisti.

„Vizte, nyní je ve vašich rukou. Čiňte s ním, co chcete! Této noci vám neunikne!“ – Tak pokřikovali, aniž pozorovali, že mezi nimi chodí muž, jenž je statečný jako lev, mírný jako holubice a chytrý jako had.

Když se rozbřeslo jitro a radnice lehla za hřmotu popelem, byl císař připraven porazit v boji každého, kdo by se odvážil sáhnout na jeho majestát. Poslal zatím za řeku Arno, aby přivolal část vojska, jemuž velel biskup augšpurský a pan Jindřich z Hradce, oznámil své družině, která bydlila v různých částech města, že jest jí býti připravenou na první zavolání, a odebral se ve veřejném průvodu s královnou do domu, kde sídlil olomoucký biskup Očko z Vlašimi. Tento dům stál nedaleko kostela, kde ležel pohřben Karlův děd, císař Jindřich VII., jenž zemřel v této proradné Pise na své vlašské jízdě.

Tam čekal císař do poledne.

V poledne však vstoupili Francesco Gambacorti a jeho bratři Bartolomeo a Lotto s velikým houfcem zbrojným na náměstí a za křiku „Živ buď lid pisanský a nechť zhyne císař!“ prohlašovali, že je třeba vypuditi císaře a jeho vojsko z města silou.

Nastal veliký boj, při němž teklo mnoho krve sta-

tečných mužů a mnoho jich bylo umučeno a bez oděvu vrženo do řeky Arna. Těžké zápolení bylo na mostě, který vede přes tuto řeku. Tam se srazili Pisanští s tou částí císařského vojska, která spěchala z onoho břehu a prosekala se zatarasenými ulicemi. Těžké meče konaly tvrdou práci, na věžích zvonili poplach, na několika místech hořelo, krámy rezníků byly náhle vyloupeny a žebráci vynášeli z domů drahocenná křesla, povalující se na nich a zpívající posměšně o císařském trůnu, na němž sedí Hrbatý. Tak nazývali našeho krále.

Císař, obklopen svými pány, probil se s mečem v ruce na náměstí, a strhla se tam stejně jako na mostě, kudy se už české vojsko vítězně prodralo, bitva nadmíru krvavá. Vzbouřenci ustupovali velmi zvolna, ale udatnost císařských je tak tísnila, že mnozí uprchli do svých domů a tam se pozavírali, střílejíce z oken a lijíce vřící vodu na hlavy obléhajících. Sám arcibiskup pražský Arnošt bojoval, podobně jako biskup augšpurský Markvart, velmi statečně. Jejich ruce, zvyklé žehnání, rychle se zas naučily rozdávat rány. Mnoho Gambacortiových ozbrojenců bylo smeteno do řeky, jež se pod květnovými dešti v horách rozvodnila.

Boj trval do pozdních hodin večerních, kdy se náhle od Gambacortiovců odštěpili jejich bývalí protivníci a nynější spojenci Raspantiové, jejichž hlavami byli Pafeta di Monte Scudajo a Lodovico della Rocca. Seskupivše se v jedné z vedlejších ulic, jali se náhle provolávat slávu císaři a vrhli se na Gambacortiovice. Vzbouřenci, zaskočení nyní ze dvou stran, začali se vzdávat a prosit o milost.

Nocí zazněla břeskňá císařská fanfára a nad hořícími domy vytryskl k tichým hvězdám jásavý křik vítěz-

ných houfců císařových. Ve svých domech byli zjímáni Francesco, Bartolomeo i Lotto Gambacortiovi a uvrženi do vězení. K jitřnímu svítání byl v Pise mír. Dohořívající domy hasilo obyvatelstvo, které po boji vyšlo na ulice, radujíc se, že přežilo tuto bouřlivou noc.

Císař s císařovnou, s arcibiskupem pražským a biskupem augšpurským se odebrali znovu do domu biskupa olomouckého a císař zmocnil sudího města Arezza, aby soudil Gambacorty.

Francesco, Lotto i Bartolomeo nechtěli odpovídat. Byli proto mučeni. Při mučení se chovali statečně, berouce celou vinu na sebe. Všichni tři byli odsouzeni k smrti. Před popravou byli odvedeni do různých komor, aby tu vyčkali vykonání rozsudku. I přáli si, aby se mohli vyzpovídat, přijmout tělo Páně a promluvit s posledním z Gambacortiů, se synovcem Pietrem, jenž se pro své mládí bojů nezúčastnil. Se svými ženskými příbuznými promluvit nechtěli.

Šestnáctiletý Pietro Gambacorti byl přiveden nejdříve ke svému strýci Franceskovi, potom k Lottovi a konečně k Bartolomeovi. Ačkoliv se bratří nikterak nemohli smluvit, žádali všichni, aby Pietro vykonal jako jejich jedině a poslední přání pomstu na Paole, která, jak na soudu neopatrně prohlásil sudí z Arezza, císaře varovala, a tím zámysl rodu zradila. Bartolomeo, otec Paolin, byl nejnaléhavější a Pietra přímo zapřísahal, aby nežli odejde jako vyhnanec z města, vykonal mstu na Paole. Pietro slíbil, zaklínaje se Matkou boží. Všechno toto se dalo šeptem, aby strážé nezaslechly jediného slova. Potom přijali Gambacortiové tělo Páně.

Třetího dne bylo sedm hlavních vzbouřenců, mezi nimi tři Gambacortiové, na náměstí před chrámem

postínáno. Mlčící zástup přihlížel popravě a mnozí tajně plakali.

V stejné chvíli vešel Pietro Gambacorti do domu Bartolomeova a navštívil ženu Bartolomeovu Marii a jeho dceru Paolu. Nebylo jim dovoleno přihlížeti smrti Bartolomeově, ale zvuk hran k nim pronikl i vytrubování čet, jež pochodovaly k náměstí, obklopující je ze čtyř stran. Bartolomeova žena plakala. Paola seděla u okna a vyschlými očima hleděla do poledního nebe, které bylo toho dne šedivé.

Pietro oznámil ženám, že se jde rozloučit, poněvadž je jako poslední mužský člen rodu vyobcován z města. A projevil ženám soustrast k jejich dnešnímu velkému smutku.

„Jen jediné mne bude v budoucnosti neustále mučit,“ dodal, „že se spiknutí nezdařilo, ač bylo do posledních podrobností připraveno. To se stalo jediné zradou. A také soudce se o tom zmínil.“

Paola se zmateně podívala na bratrance. Vzdychna, a najednou se jí začaly chvět ruce a nohy, a ústa, dosud pevně stisknutá, se roztrásla, poněvadž zuby na sebe narazily náhlou zimnicí. Paola vstala a chtěla odejít.

Pietro ji podržel za ruku a řekl vlídně:

„Se svatbou si pospěš, Paolo!“

Po těchto slovech se Paola vztyčila a vykřikla:

„Posmívej se sobě, a ne mně a ne statečnému muži, který vás všechny přemohl zbraní! Svatby nebude! Ale věz, že pana Viléma miluji a milovat budu, kdybyste vy všichni a celé toto město uhořeli a byli postínáni!“

A dokončivši tuto větu, zapotácela se.

Pietro se zatvářil starostlivě.

„Víno, rychle víno!“ zvolal. A už naléval z konvice

a přiložil pohár Paole k ústům. Paola pila. Napivši se, vytřeštila oči a její tvář se zkrivila bolestí. Zatařala pěsti a vrhla se na Pietra:

„Traviči!“ vykřikla.

Pietro se však obrátil a s úsměvem sestupoval ze schodů. Před domem vsedl do vozu a odjížděl z města.

Za několik okamžiků Paola zemřela v objetí matčině.

To všechno se stalo mezi polednem a hodinou prvou. Těla Gambacortiů byla pohřbena stejného večera na Svatém poli pisanském a druhého dne k nim přibyla ještě rakev s tělem Paoliným. Při jejím pohřbu krácel za rakví vedle kněze pan Vilém Vanecký a několik pánů z družiny císařovy. Maria, matka Paolina, nemohla vyjít, poněvadž onemocněla z hrůz posledních tří dnů.

Císař a král poslal zatím svou manželku se silným průvodem do Pietry Santy, kde ležela jeho posádka. Kvečeru onoho dne, kdy byla pochována Paola, odebral se s arcibiskupem Arnoštem, s panem Jindřichem z Hradce a panem Čenkem z Lipého na pisanský hřbitov, o jehož krásných hrobech slyšel mnoho vyprávět. Prošli sloupovými chodbami s arkádami, prohlédli si mramorové náhrobky a obrazy a stanuli před slavnou freskou svěžích ještě barev. Byla teprve před několika lety dokončena. Jejich průvodce pravil:

„Ejhle, Triumf smrti!“

Před pozadím příkrých hor spatřili vznešenou a pyšnou společnost, jedoucí s myslivci a psy za radostí lovců. Ale tu se lovci na obraze zarazí. Před jejich očima leží tři rakve, otevřené, s mrtvolami v rozkladu. S hrůzou hledí páni, odění v hedvábí a zlato, na člověka, jaký je po smrti. Poustevník k nim promlouvá o marnosti věcí světských...

Dlouho zírali císař a jeho průvod na obraz, který jim připomínal konce pozemské slávy. Císař se poznamenal křížem a poručil, aby byl zaveden k hrobům Gambacortů. Tam stanul nad čtyřmi svěžími rovy a zaplakal.

Pak sňal svůj bohatý císařský plášť a ozdobnou pokrývku hlavy, zlatý pás a řetěz, odevzdal všechno i s mečem pážeti a šel v soumraku pěšky a se skloněnou hlavou celým městem až do svého domu, kde přenocoval na modlitbách a v postu.

Pan Vilém Vanecký nezůstal v Pise, nýbrž vrátil se s císařem do Prahy. Opustil kancelář Jana ze Středy a odešel na svůj hrad na Moravě. Zemřel ve věku třiceti let, neženat. Ale v pořízení svém přikázal, aby na jeho statcích všechny dívky, které se narodí tohoto roku, obdržely neobvyklé jméno Pavla.

Vyprávění páně Buškovo se všem třem posluchačům velmi zalíbilo. Mistr Vítek se jen trochu divil, že právě veselý pan Bušek zahájil besedy takovou pochmurnou povídkou. Král však byl spokojen. Řekl to mistru Vítkovi, když se k němu přišel podívat. Pan Bušek probudil královy vzpomínky na slavné činy českých pánů ve Vlaších a ukázal mu na věrnost, o které právě v těchto dnech král zapochyboval; na věrnost rytířskou. Ale i na věrnost dvou milujících srdcí.

„Škoda pana Vaneckého,“ pravil král. A dodal zklamaneč:

„A teď už chcete jít spat?“

„Nikoli, Vaše Milosti,“ odpověděl mistr Vítek, „tři z nás přijdou denně k slovu. Uchystal jsem si vyprávění

o pravém opaku věrné Paoly, i když ten, který miloval Alenu, byl do toho opaku tak zamilován jako nešťastný pan Vilém do Paoly. Ale neměl volat čerta na pomoc. To sami poznáte.“

I jal se pan Vítek, vzbudiv takto zvědavost všech, vyprávět.